

אני זקן מאד, שני חיי כך וכך, לא עברתי על מצוה מהמצוות מעולם, ואיך אקום היום, אשר הוא שבת, ואעבר על אסור סקילה, ואלך למלחמה? ואני לא אעלה ולא אוריד, ויש אחרים במקומי, ורבים האנשים לקיום זה הצווי - הרי אותו האיש עובר על דברי ה', והוא חייב מיתה בידי שמים, שעבר על מה שצוהו הנביא. ואשר צוה על השבת הוא צוה לקיים צווי כל נביא, ומי שעובר על צווי - חייב מה שזכרנו, והוא אמרו ותעלה⁷³: "נהיה האיש אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנכי אדרש מעמו". אמנם, מי שיקשר קשר קיים⁷⁴ בזה יום השבת, בעת עשותו אלו המלאכות, ממה שלא יצטרך לו לשום עזר לקיום הצווי אשר צוהו הנביא - חייב סקילה. ואם יאמר זה הנביא עצמו, אשר צונו במה שצוה בזה יום השבת וקימנו צויו, שתחום שבת אלפים חסר אמה, או אלפים ואמה, ויחס זה שהוא מצד הנבואה, לא מדרכי העיון וההקש - הרי הוא נביא שקר, ויומת בחנק. ואל זה הקש כל מה שיצוה בו הנביא. וכל מה שתמצא במקרא מצווי נביא הסותר דבר מן המצוות - הרי זה העקר הוא מפתח לכלו. ובה לבדו נבדל הנביא משאר בני האדם בתורה, אבל בעיון ובהקש ובהתבוננות בתורה - הרי הוא כשאר החכמים הדומים לו שאין להם נבואה. אבל אם יפרש פרוש, ויפרש מי שאינו נביא פרוש, ויאמר הנביא: ה' אמר לי שפרושי הוא הנכון - לא נשמע אליו, אלא אלה נביאים, כלם כאלהיו ואלישע, אם יפרשו פרוש, ואלף חכמים וחקם יפרשו הפך זה - אחרי רבים להטות, והלכה כדברי אלה החכמים והחקם, לא כדברי אלה הנביאים הגדולים. וכך יאמרו החכמים⁷⁵: "האלהים, אלו אמרה לי יהושע בן נון בפומיה לא הנה ציתנא ליה ולא שמענא מניה". וכן אמרו עוד⁷⁶: "אם יבוא אליהו ויאמר חולצין במנעל - שומעין לו, בסנדל - אין שומעין לו". ירצו לומר בזה, כי אין תוספת ולא חסרון בתורה מצד הנבואה בשום פנים. אבל אם יטעו נביא שה' אמר לו כי הדין במצוה פלונית כך, ושקשו של פלוני הוא הנכון - אותו הנביא יומת, לפי שהוא נביא שקר, כאשר יסדנו, מפני שאין תורה אחרי השליח הראשון, ולא תוספת ולא חסרון, "לא בשמים הוא"⁷⁷. ולא הפנה אותנו ה' אל הנביאים, אלא הפנה אותנו אל החכמים אנשי ההקש. לא אמר: ובאת אל הנביא, אלא אמר⁷⁸: "ובאת אל הפהנים הלויים (או) [ו]אל השפ"ט" וכו'. וכבר הפליגו החכמים בזה הענין מאד מאד, והוא הנכון.

(ג) וכאשר מת יהושע, עליו השלום, מסר מה שקבל מן הפרוש, ומה שהוצא בזמנו ולא נפלה בו מחלקת, ומה שגפלה בו מחלקת ונפסק בו כדעת הרב - לזקנים, והם אשר אמר הכתוב בהם²: "וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים אחרי יהושע". ואחר כן מסרו אותם הזקנים מה שקבלו - לנביאים, עליהם השלום, והנביאים קצתם

73. שם שם, יט. 74. = של קיימא, שחייבים עליו מן התורה, ע' הל' שבת י, א. 75. חולין קנד.

76. יבמות קב. 77. דברים ל, יב. 78. שם יז, ט.

1. שנלמד מן הכתובים בדרכי מדרש התורה, כנ"ל סוף פסקה א'. 2. יהושע כד, לא.

לקצתם. ולא היה זמן שלא היתה בו התבוננות והולדת תולדות. ועושים אנשי כל דור דברי קודמיהם עקר, ומוציאים מהם, ומולידים תולדות. והעקרים המקבילים אין מחלקת בהם. עד שהגיע הזמן לאנשי כנסת הגדולה, והם חגי זכריה ומלאכי, ודניאל וחנניה ומישאל ועזריה, ועזרא הסופר ונחמיה בן חכליה ומרדכי וזרובבל בן שאלתיאל, ומצרף אל אלה הנביאים תשלום מאה ועשרים זקן מן החרש והמסגר³ ודומיהם, והתבוננו גם הם כמו שעשו קודמיהם, וגזרו גזרות והתקינו תקנות. ואחרון האנשים מאותה החבורה הטהורה – הוא ראשון החכמים הנזכרים במשנה, והוא שמעון הצדיק, והוא היה פהו גדול בדור ההוא.

וכאשר הגיע הזמן אחריהם אל רבנו הקדוש, עליו השלום, והיה יחיד בדורו ואחד בזמנו, והיה איש שקבץ ה' בו מדות משפחות וסגלות שהיה ראוי בגללן אצל אנשי דורו שיקראוהו 'רבנו הקדוש', והיה שמו יהודה. והיה בתכלית החכמה ורום המעלה, כמו שאמר⁴: "מימי משה ועד רבי לא ראינו תורה וגדלה במקום אחד". והיה בתכלית החסידות והענוה והרחקת התענוגים, כמו שאמרו גם בן⁵: "משמת רבי בטלה ענוה ויראת חטא". והיה צח לשון ומפלג מפל אדם בלשון העברית, עד שהחכמים עליהם השלום היו לומדים פרוש מה שנסתפק להם ממלות המקרא, מדברי עבדיו ומשמשי, וזה מן המפרסם בתלמוד⁶. והיה לו מן הממון ורחב היכלת עד שנאמר בן⁷: "אהרריה⁸ דרבי הנה עתיר משבור מלכא" – ולפיכך הרחיב לאנשי החכמה והדרושה, ורבץ תורה בישראל⁹, וקבץ השמועות והמאמרים והמחלקות האמורים מאז משה רבנו ועד ימיו. והיה הוא עצמו ממעתיקי השמועה, הואיל והוא קבל משמעון אביו, שקבל¹⁰ מגמליאל אביו, שקבל משמעון אביו, שקבל מגמליאל אביו, שקבל משמעון אביו, שקבל מהלל אביו, שקבל משמעיה ואבטליון רבותיו, שקבלו מיהודה בן טבאי ושמעון בן שטח, שקבלו מיהושע בן פרחיה ונמאי הארבל, שקבלו מיוסי בן יעזר ויוסי בן יוחנן, שקבלו מאנטגנס איש שוכו, שקבל משמעון הצדיק, שקבל מעזרא, לפי שהוא¹¹ משירי כנסת הגדולה, ועזרא מברוך בן גריה רבו, וברוך בן גריה מירמיה, וככה קבל ירמיה בלא ספק ממי שקדם מן הנביאים, נביא מנביא, עד הזקנים, המעתיקים מיהושע, שקבל ממשה.

וכאשר קבץ השיטות והמאמרים, החל בחבור המשנה, הפוללת פרוש כל המצוות הפתובות בתורה. ממנה¹² – שמועות מקבלות ממשנה עליו השלום, וממנה – דינים

3. ע' גיטין פח. 4. גיטין נט. 5. סוטה מט. 6. ראש השנה כו: 7. שבת קיג: 8. כך מנוקד בכה"י (מלבד הא' שאינה מנוקדת). ופירש רש"י: הממונה על הסוסים (תרגום המשך המשפט: היה עשיר מן המלך שבור [שם מלך פרסי]). 9. מ'זרבי' – בעברית במקור. 10. המלה 'שקבל', כאן ובכל ההמשך, אינה במקור הערבי, והוספנוה לשם הבהרה. ועוד: מכאן ועד 'משמעון אביו' (הראשון) נשמט תחילה, והוסיפו הרמב"ם בגיליון. 11. מוסב על שמעון, כמבואר לעיל. 12. א' וק': מהם. והבינו שמוסב על השיטות והמאמרים, אך לענ"ד מוסב על המשנה.

שהוצאו בהקש ואין בהם מחלקת, וממנה – דינים שהוצאו ונפלה בהם מחלקת בין שני הקשים, וקבעם במחלקתם: פלוני אומר כך ופלוני אומר כך. ואפלו היה יחיד חולק על רבים – קבע דברי היחיד ודברי הרבים, ועשה זה לענינים מועילים מאד שזכרם במשנה בעדיות, ואני אזכרם, אבל אחרי עקר גדול ראיתי לזכרו הנה. והוא שיש לאומר לומר: אם פרושי התורה, כמו שסדנו, מקבלים ממש, כמו שאמרנו¹³ מאמרם: "כל התורה נאמרו בללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני" – מה הן אותן ההלכות היחידות אשר יאמרו בהן שהן הלכה למשה מסיני? וזה עקר ראוי שתעמד עליו, והוא, שהפרושים המקבלים ממש אין מחלקת בהם בשום פנים, לפי שמעולם לא מצאנו מחלקת שנפלה בין חכמים, בזמן מן הזמנים ממש ועד רב אשי, שאמר אחד מהם שמי שסמא עין אדם תסמא¹⁴ עינו, למאמר ה'¹⁵: "עין בעין", ואמר אחר שהדמים בלבד הוא חיב; ולא מצאנו גם כן מחלקת במאמר ה'¹⁶: "פרי עץ הדר", עד שאמר אחד כי הוא האתרוג, ואמר אחר: הפריש¹⁷, או הרמון, או זולת זה; ולא מצאנו גם כן מחלקת ב"עץ עבת" שהוא ההדס: ולא מצאנו מחלקת באמרו יתעלה¹⁸: "וקצתה את כפה" שהוא הדמים; ולא באמרו¹⁹: "ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה היא מחללת באש תשרף" – שזה הענש לא יקים בה אלא אם היתה אשת איש דוקא; וכן ענשו יתעלה במי שלא נמצאו לה בתולים שתסקל²⁰, לא שמענו חולק בה ממש ועד עתה שזה לא יהיה אלא אם היתה אשת איש, ונתקמה עליה עדות שזנתה אחרי הקדושין בעדים והתראה. ומה שהוא כיוצא בזה בכל המצוות – אין מחלקת בו, לפי שהם כלם פרושים מקבלים ממש, ועליהם ועל דומיהם אמרו: "כל התורה נאמרו בללותיה ופרטותיה מסיני". אבל עם היותם מקבלים ואין מחלקת בהם – מחקמת המקרא הנתון שאפשר להוציא ממנו אלו הפרושים באפנים מן ההקשים והסמכים והרמזים וההוראות המצויים בכתוב. וכאשר תראם בתלמוד נושאים ונותנים ונחלקים במערכת העיון, ומביאים ראיה על דבר מאלו הפרושים ודומיהם, באמרם באמרו יתעלה "פרי עץ הדר": ואולי הוא הרמון או הפריש או זולתם? עד שהביאו ראיה עליו מאמרו: "פרי עץ", ואמרו²¹: "עץ שטעם עצו ופריו שוין", ואמר אחר: "פרי הדר באלנו משנה לשנה", ואמר אחר: "פרי הדר על כל מים" – אין זה מפני שהדבר מספק אצלם, עד שהביאו עליו אלו הראיות, אלא ראינו בלא ספק מיהושע עד אלינו שהאתרוג היה נטל עם הלולב בכל שנה, ואין מחלקת בזה, ואמנם הם חוקרים אחר ההוראה המצויה בכתוב לזה הפרוש המקבל. וכן הביאם ראיה על ההדס²² גם כן, והביאם ראיה על שהענש בממון הוא אשר יתחייב בו מי שיחסר

13. לעיל פסקה א'. 14. מתחילה נכתב במקור הערבי (מ'שסימא'): שהוציא עין אדם תוצא. וכך א'. ואחר כך תיקן הרמב"ם ככפנים, כי כל סימוי עין שווה, ולא דוקא ע"י הוצאת העין, ע' הל' חובל ומזיק ב, ב, ח. 15. דברים יט, כא. 16. ויקרא כג, מ. 17. המלה שבמקור הערבי היא תרגום הרמב"ם ל'פריש' בפירושו לכלאים א, ד ועוד. 18. דברים כה, יב. 19. ויקרא כא, ט. 20. דברים כב, כא. 21. סוכה לה. 22. שם לב:

לחברו איבר מן האיברים²³, והביאם ראיה גם כן על בת כהן הנזכרת שם¹⁹ שהיא אשת איש²⁴, וכל מה שדומה לזה – אמנם נמשך לפי העקר הזה. וזה הוא ענין אמרם: "כללותיה ופרטותיה", כלומר שהדברים אשר תראה אותנו מוציאים אותם בכלל ופרט, וכן בשאר שלש עשרה מדות, הם מקבלים ממשוה מסיני.

אולם, עם היותם מקבלים ממשוה, לא יאמרו בהם 'הלכה למשה מסיני'. לפי שאנו לא נאמר: פרי עץ הדר הוא אתרוג – הלכה למשה מסיני, או: חובל בחברו משלם קמון – הלכה למשה מסיני, הואיל וכבר השרש אצלנו כי הפרושים כלם ממשוה, ויש להם, כמו שאמרנו, הוראה בכתוב, או יוציאו אותם באפן מאפני ההקש, כמו שאמרנו. וכל ענין שאין לו הוראה בכתוב, ואין לו סמך, ואי אפשר להוציאו בהקש – בזה בלבד יאמרו 'הלכה למשה מסיני'. ולפיכך באשר אמרנו²⁵: "שעורין²⁶ הלכה למשה מסיני", הקשינו על זה ואמרנו: איך תאמר עליהם שהם הלכה למשה מסיני, והלא השעורין יש להם הוראה בפסוק, באמרנו²⁷: "ארץ חטה ושערה" וכו'? והיתה התשובה בזה שהם הלכה למשה מסיני, ואין להם עקר שיוציאו ממנו בהקש, ולא הוראה להם בכל התורה, ואמנם הסמכו לזה הפסוק כעין סימן, כדי שישמרו ויזכרו, ולא היה זה מכוננת הכתוב. וזה הוא ענין אמרם: "קרא אסמכתא בעלמא", בכל מקום שזכרוהו.

ואני אסדר לה כאן רב הדינים אשר אמרו בהם 'הלכה למשה מסיני', ואפשר שהם כלם, ויתבאר לה אממת מה שזכרתי לה, שאין מהם אפלו אחד שהוצא בהקש, ואי אפשר לסמכו לפסוק אלא על דרך אסמכתא, כמו שבארנו, וגם לא מצאנום מעולם דנים בדבר מהם או מביאים ראיה עליהם בדבר, אלא נתקבלו ממשוה כמו שצוהו ה' בהם. ואלו הם: חצי לוג שמן לתודה, ורביעית שמן לזויר, ואחד עשר יום שבין נדה לנדה – הלכה למשה מסיני²⁸; גוד, ולבוד, ודפן עקמה – הלכה למשה מסיני²⁹; שעורין, חציציו, ומחצין – הלכה למשה מסיני³⁰; ערבה, ונסוד המים – הלכה למשה מסיני³¹; תפלין על הקלת, ומזוזה על דוכססוס, וספרי תורה על הגויל – הלכה למשה מסיני³²; שין שלתפלין, וקשר שלתפלין, ורצועות שחורות, ותפלין מרבעות, ומעברתא דתפלין – הלכה למשה מסיני³³; נכרכות בשערן, ונתפרות בגידן – הלכה למשה מסיני³⁴; כותבין ספר תורה בדיו ומסרגל – הלכה למשה מסיני³⁵; פחותה מבת שלוש שנים אין ביאתה ביאה – הלכה למשה מסיני³⁶; העושה שדהו שני מיני חטים, עשאן גרון אחד נותן פאה אחת, שתי גרנות נותן שתי פאות – הלכה למשה מסיני³⁷; זרעוני גנה שאינו נאכלין מצטרפין אחד מעשרים וארבעה בנופל לבית סאה – הלכה

23. בבא קמא פג: 24. סנהדרין נ: 25. עירובין ד. 26. כך מנוקד בכה"י, וכן בראש מס' פאה: שעור. 27. דברים ח, ח. 28. מנחות פט. 29. סוכה ו: 30. שם ה: 31. שם לד. 32. שבת עט: ולפינו לא נזכר ס"ת, אך כ"כ הרמב"ם גם בהל' תפלין א, ח. 33. מנחות לה: 34. שבת קח. 35. ירושלמי מגילה פ"א ה"ט. 36. גידה מה. 37. פאה ב, ו.

למשה מסיני³⁸; עשר נטיעות מפירות לתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן - הלכה למשה מסיני³⁹; עגול שלדבלה שנטמא מקצתו תורמין מן הטהור שיש בו - הלכה למשה מסיני⁴⁰; הערלה בכל מקום - הלכה למשה מסיני⁴¹; החזן רואה מהיכן התינוקות קורין - הלכה למשה מסיני⁴²; האשה החוגרת בסינר בין מלפניה בין מאחריה - הלכה למשה מסיני⁴³; בנין התירו לערב קשה ברוך - הלכה למשה מסיני⁴⁴; עמון ומואב מעשרין מעשר עני בשביעית - הלכה למשה מסיני⁴⁵. וכל שתוכא אחת מהלכות אלו במה שלפנינו מפרוש המשנה - נבארה במקומה בעזרת ה'.

ועל פי העקרם האלה אשר הקדמנו, נחלקים הדינים החקוקים בתורה לחמשה חלקים:

החלק הראשון - הפרושים המקבלים ממשה, שיש להם הוראה בכתוב, או אפשר להוציאם בהקש. ואלו אין בהם מחלקת לעולם, אלא כאשר יאמר אדם: קבלתי כד וכך - מסתלק הוכוח.

והחלק השני - הם הדינים אשר נאמר בהם שהם 'הלכה למשה מסיני', ואין ראיה עליהם, כמו שזכרנו. ואלו גם כן ממה שאין בהם מחלקת.

והחלק השלישי - הם הדינים המוצאים בדרכי ההקש. ותפל בהם המחלקת, כמו שזכרנו, ויפסק בהם פדעת הרב, כמו שנסדנו, וזה כאשר יהיה הענין שקול מצד העיון. ולפיכך יאמרו⁴⁶: "אם הלכה - נקבל, ואם לדין - יש תשובה". ואמנם יפלו המחלקת והוכוח במה שלא נשמעה בו קבלה. ותמצאם בכל התלמוד יחקרו על דרכי ההקש אשר בסבתם נפלה המחלקת בין החולקים, ויאמרו: "במאי קא מפלגי?", או: "מאי טעמיה דרבי פלוני?", או: "מאי ביניהו?", לפי שפעמים יביאו דברים בזה הענין בקצת מקומות, ויודיעו סבת המחלקת, ויאמרו שפלוני נתלה במאמר פלוני⁴⁷, ופלוני נתלה במאמר פלוני, וכיוצא בזה.

אבל מחשבת מי שחושב שהדינים שנגחלקו בהם הם גם כן מקבלים ממשה, ואמנם נפלה המחלקת מדרך הטעות בשמועות או השכחה, ושהאחד קבל האמת והאחר טעה בקבלתו, או שכת, או שלא שמע מרבו כל מה שצריך לשמע, ויביא ראיה על זה מאמרים⁴⁸: "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלקת בישראל

38. כלאים ב, ב. הרמב"ם כותב בהמשך ההקדמה, בפרק הששי מעשרת הפרקים שצירף אליה (לא נדפסו במהדורתנו), שבכל מקום שנאמר במשנה "באמת" - הוא הלכה למשה מסיני, וזאת עפ"י הירושלמי בכלאים שם, והבבלי שבת צב: 39. סוכה לד. (וע' שביעית א, ו). 40. תרומות ב, א. 41. ערלה ג, י. ע' קידושין לח: 42. שבת יא, ירושלמי שם פ"א ה"ג. 43. שבת צב: 44. בכא מציעא ס. 45. חגיגה ג: 46. יבמות עו: 47. כ"ה מילולית, ונ"ל שהכוונה: למד את דינו מלשון פלוני שבכתוב. א' (מ'נתלה): מחזיק טענה פלונית. ק': סומך על דבר פלוני. 48. סוטה מז:

ונעשת תורה כשתי תורות – הנה זה, ה' היודע, מן המאמרים המלכערים והמגנים מאד, והם דברי מי שאינו משיג, ואינו מדקדק בעקרים, ומטיל דפי באנשים אשר התקבלה מהם התורה, וזה פלו בטל. ואמנם יגרם לזאת האמונה הנפסדת, מעוט ההשגה לדברי החכמים הנמצאים בתלמוד. לפי שהם מצאו כי הפרוש מקבל ממש, ונה נכון, כמו שיסדנו, ולא הבדילו בין העקרים המקבלים והתולדות המוצאות. אבל אתה, אם תספק בדבר, לא תספק שמחלקת בית שמאי ובית הלל באמרים⁴⁹: "מכבדים את הבית ואחר כך נוטלין לגידים" או "נוטלין לגידים ואחר כך מכבדין את הבית" – אין אחד משני המאמרים מקבל ממש, ולא שמעו מסיני, אלא סבת מחלקתם מה שזכר⁵⁰, שהאחד מהם אוסר השמוש בעם הארץ, והאחר מתיר זה. וכן פל הדומה לאלו המחלקות, אשר הם ענפי ענפי הענפים.

אבל אמרם: "משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו כל צרכן רבתה מחלקת בישראל" – הנה ענין אלה הדברים מבאר מאד, לפי ששני אנשים, אם יהיו שקולים בתבונה ובעיון ובידיעת העקרים אשר יולידו מהם, לא תפל ביניהם מחלקת פלל במה שיוציאוהו בהקש, ואם תפל – תהיה מעטה, כמו שלא נמצא לעולם מחלקת בין שמאי והלל אלא בהלכות יחידות⁵¹, לפי שהקשי שניהם בכל מה שהוציאוהו בהקש היו קרובים זה לזה, והעקרים גם כן אשר היו מסורים אצל זה – כמו העקרים המסורים אשר היו אצל האחר. וכאשר נתמצטה דרישת תלמידיהם, ונחלש הקשם ביחס להלל ושמאי רבותיהם, נפלה המחלקת ביניהם בעת העיון בדברים רבים, היות שהקש כל איש מהם לפי ערך שכלו ומה שאצלו מן העקרים. ואין להאשימם בכל זה, לפי שאנו לא נחייב שני אנשים המתוכחים, שיתוכחו בשכל יהושע ופיניחס. ואין אנו גם כן מפקפקים במה שנחלקו בו, היות שאין הם כמו שמאי והלל או מי שלמעלה מהם, כי ה' יתפאר ויתרומם לא צננו בעבודתו בזה, אלא חיבנו לשמע מחכמי איזה דור שיהיה, כמו שאמר⁵²: "(או) [ו]אל השופט אשר יהיה בימים ההם, ודרשת" וכו'. ועל זה האפן נפלה המחלקת, לא שהם טועים בשמועות, וקבל האחד אמת והאחר שקר. ומה מבארים אלו הדברים למי שיתבונן בהם, ומה גדול זה העקר בתורה!

והחלק הרביעי – הם הדינים אשר תקנום⁵³ הנביאים והחכמים בכל דור ודור על דרך הסג והגדר לתורה, והם אשר צוה ה' לתקנם במאמר כללי, והוא אמרו⁵⁴: "ושמרתם את משמרת", ובאה הקבלה⁵⁵: "עשו משמרת למשמרת", והם אשר יקראום החכמים 'גזרות'. ואפשר שתפל גם בהם מחלקת, כשיראה האחד לאסר כך וכך מפני כך וכך, ולא יראה האחר כן. והרבה בתלמוד: ר' פלוני גזר משום כך וכך, ור' פלוני לא גזר. וזו גם כן סבה מסבות המחלקת. הלא תראה, בשר עוף בחלב הוא

49. ברכות נא: 50. שם נב: 51. ע' שבת יד: 52. דברים יז, ט. 53. מילולית: עשאו (וכן בסמוך: לעשותם). 54. ויקרא יח, ל. 55. מועד קטן ה.

גזרה מדרבנן להרחיק מן העברה, ואין אסור מן התורה אלא בשר בהמה טהורה⁵⁶, ואסרו החכמים בשר עוף, הרחקה מן הדבר האסור, ומהם מי שלא ראה לגזר זאת הגזרה, כי ר' יוסי הגלילי היה מתיר בשר עוף בחלב, והיו אנשי עירו כלם אוכלים אותו, כמו שהתפרסם בתלמוד⁵⁷. וכאשר תפל ההסקמה על גזרה מאלה הגזרות גם כן⁵⁸ – אין לעבר עליה בשום פנים, וכאשר התפרסם אסורה בישראל – אין אפשרות לחלק על אותה הגזרה, ואפלו הנביאים לא יוכלו לסתרה, ואמר התלמוד⁵⁹ שאליהו לא יוכל לסתר אחד משמונה עשר דבר שגזרו עליהן בית שמאי ובית הלל, ונמקו זה ואמרו: "לפי שאסורן פשוט בכל ישראל".

והחלק החמישי – הם הדינים אשר נתקנו על דרך ההתבוננות והקצאת התועלת בענינים הנוהגים בין בני אדם, ממה שאין בו תוספת בתורה ולא חסרון, או בדברים שהם תקנת בני אדם בעניני התורה, והם אשר יקראום החכמים 'תקנות' ו'מנהגות'. ואסור לעבר עליהם בשום פנים, הואיל והסכימה עליהם האמה, וכבר הזהיר שלמה מעבר עליהם, ואמר⁶⁰: "ו[ו]פרץ גדר ישכנו נחש". ואלו התקנות הן רבות מאד, נזכרות בתלמוד ובמשנה, מהן בענין האסור וההתר, ומהן בענין הממונות, ומהן תקנות מאותן שתקנו הנביאים, כמו תקנות משה ויהושע ועזרא, כמו שאמרו⁶¹: "משה תקן להן לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח" וכו', ואמרו⁶²: "משה תקן להן בשעה שיבדו מן". ואמנם תקנות יהושע ועזרא – הרי הן רבות. ומהן תקנות מיחסות ליחידים מן החכמים, כאמרם: "התקין הלל פרזבול"⁶³, "התקין רבן גמליאל הזקן"⁶⁴, "התקין רבן יוחנן בן זכאי"⁶⁵, והרבה בתלמוד: התקין ר' פלוני, התקין ר' פלוני. ומהן תקנות מיחסות אל הכלל⁶⁶, כאמרם⁶⁷: "באושא התקינו", או אמרם: "תקנו חכמים", או: "תקנת חכמים", והרבה כיוצא בזה.

נמצאו כל הדינים הנזכרים במשנה, נחלקים לאלו החמשה חלקים: מהם פרושים מקבילים ממש שיש להם הוראה בכתוב, או שאפשר ללמדם בהקשר; ומהם הלכה למשה מסיני; ומהם מה שהוצא בהקשר, ובו תפל המחלקת; ומהם גזרות; ומהם תקנות.

ואמנם סבת קימו⁶⁸ המחלקת בין שתי ספרות, בדברים אשר נפלה בהם המחלקת, הרי היא מה שנספר, וזה, שהוא אלו קנים מאמרים מסכמים שאין מחלקת בהם, ובטל

56. בתחילה היה כתוב בכה"י: וחיה. ותוקן ע"י הרמב"ם מאוחר יותר, ע' בהערות לביאורנו.
57. שבת קל., חולין קטז. 58. הכוונה שגם הגזירות, כאשר מסכימים החכמים עליהן ברוב דעות – הריהן מחייבות כמו הדינים שהוציאו במידות שהתורה נדרשת בהן. הש' הלשון בהל' ממרים א, ג ('זכן הגזירות' וכו'). 59. עבודה זרה לו. 60. קוהלת י, ח. 61. מגילה ד. 62. ברכות מח: (זכן הגזירות' וכו'). 63. שביעית י, ג. ניקוד 'פרזבול' הוא עפ"י כתב"היד שם. 64. ראש השנה כג: 65. שם כט: 66. כלל החכמים, אסיפת החכמים. 67. כתובות מט: 68. מוסב על רבי, מסדר המשנה.

דברי מי שאין הלכה כשיטתו – הנה יכול לבוא בזמן שאחריו מי שקבל הפך הדבר אשר על פיו עושים, מן האיש אשר חלק על זאת השיטה או ממי שסובר כדעתו, והנה נופל הספק בנפשותינו, והיינו אומרים: איך קבל זה, והוא איש נאמן, שדבר פלוני אסור, והלא המשנה אומרת בו שהוא מתר, או להפך? וכאשר היו השיטות ידועות אצלנו – נסתמה זו הפרצה; כאשר יאמר המקביל: שמעתי שכך וכך אסור – נאמר לו: צדקת, אבל היא שיטת פלוני, והרבים חולקים עליו, או: פלוני חולק עליו, והלכה כשיטת החולק עליו, אם מפני שסברתו טובה יותר, ואם מפני שמצאנו דברים אחרים⁶⁹ מסייעים לו.

ואמנם קימו דברי יחיד ורבים – לפי שפעמים תהיה ההלכה כייחיד, ורצה ללמדו, שאם תהיה סברה ברורה אפלו ליחיד – שומעים לו, ואפלו נחלקו עליו הרבים.

ואמנם קימו שיטת איש, ואחר כך חזרתו מאותה השיטה, כגון אמרו⁷⁰: בית שמאי אומרים כך, ובית הלל אומרים כך, וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי – הרי זה ללמדו בקשת האמת ובחירת הצדק, לפי שאלו האנשים הגדולים, המעלים, החסידים, רבי החכמה, שלמי השכל, כאשר ראו דברי מי שחלק עליהם יותר טובים מדבריהם ויותר עמקי העיון – הודו, וחזרו לשיטתו. כל שכן וקל וחמר לשאר בני אדם, שאם יראה שהאמת עם יריבו – יפנע, ואל יתעקש. וזה הוא מאמר ה'⁷¹: "צדק צדק תרדף", ועל זה יאמרו החכמים⁷²: "הוי מודה על האמת", כלומר, שאתה אף על פי שתוכל לחלץ עצמה בטענות וכוחיות, אם תדע כי דברי זולתה, אשר טענתה עליהם נראית צודקת בגלל חלשתו, או בגלל יכלתה להטעות, הם האמת – חזר לדבריו והריב נטש.

(ד) וכאשר רצה לחבר זה הספר על זאת התבנית¹, ראה לחלקו לחלקים. וחלקו לששה חלקים:

החלק הראשון – במצוות המחייבות בצמח הארץ, כמו הכלאים והשמטה והערלה והתרומות והמעשרות ושאר חקי המתנות.

והחלק השני – במועדים והתגים וחייביהם, וחלוק דיניהם, והאסור בהם והמחייב והמתר, ומה שראוי לצרף לכל פרק מהם מן הדינים והמצוות.

והחלק השלישי – בבעילות, ופרוט הדינים הנופלים בין האנשים והנשים, כמו היבום והחליצה והכתבה והקדושין והגטין, ומה שראוי שיאמר בכל פרק מהם.

69. כך א' וק'. אך אפשר גם (מ'דברים): דברי אחר. 70. ע' עדויות א, יב. 71. דברים טז, כ. 72. דרך ארץ זוטא פ"ב (וע' אבות ה, ו).

1. בביטוי שבמקור הערבי כאן, תרגם הרמב"ם במו"נ ח"א פ"ג את המלה 'תבנית'.